

Okupacija ir tremtis bei „Vilties žiedas“ Veiviržėnuose

Kaip žinia, 1940 m. birželio 14 naktį Nepriklausomos Lietuvos Vyriausybė iš Sovietų Sąjungos gavo ultimatumą. Jo pretekstai – neva kartu su Latvija ir Estija sudaryta slapta karinė sąjunga prieš SSRS, savitarpio sutarčių pažeidinėjimas, raudonarmiečių grobimas ir kiti išgalvoti dalykai. Vienas iš ultimatumo punktų reikalavo užtikrinti laisvą įėjimą į Lietuvos teritoriją SSRS kariniams daliniams, kurie bus įkurdinti pačiuose svarbiausiuose centruose ir bus pakankamai gausūs. Nutarus nesipriešinti, sekančios dienos popietę Lietuva buvo *de facto* okupuota. Komunistų partijos sekretoriatas, kuriam patarinėjo buvęs sovietų pasiuntinys Nikolajus Pozdniakovas ir užsienio reikalų ministro pavaduotojas Vladimiras Dekanozovas, svarstė vyriausybės sudėtį, kuri birželio pabaigoje – bolševizuota. Birželio 25 d. „liaudies“, vyriausybė priėmė nutarimą prašyti laikinai einantį Lietuvos prezidento pareigas komunistą Justą Paleckį paleisti smetoninį seimą ir išrinkti naują, kuris patvirtins prisijungimą prie SSRS. Liepos 1 d. „Liaudies vyriausybės“ vadovas Vincas Krėvė buvo priimtas Kremliuje pas užsienio reikalų ministrą V. Molotovą, kuris išdėstė tikslus kaip paruošti Lietuvos visuomenę sovietinės valdžios atėjimui ir patikino, kad prievartos nenaudos, bet už kelių savaičių liaudis pasisakys už priėmimą į SSRS. Grįžus iš Maskvos V. Krėvės atsistatydinimo pareiškimas nebuvo priimtas, nes SSRS tai buvo neparanku. Liepos 5 dieną iš Vyriausybės atleistas Nepriklausomybės laikų finansų ministras Ernestas Galvanauskas, o kitu potvarkiu patvirtintas naujas liaudies seimo rinkimo įstatymas. Pagal naują įstatymą į vieną vietą seime keliamas vienas kandidatas, o jį iškelti galėjo tik Lietuvos komunistų partija, nes kitos partijos – uždarytos. Liepos 9 d. laikraščiuose pasirodė išpėjimai – kas nebalsuos, tas liaudies priešas ir jam ne vieta Lietuvoje bei nutarimas balsuojant žymėti pasus. Per porą sekančių dienų suimta daugiausia buvusios tautininkų sąjungos vadovaujančių asmenų.

Liepos 14 d. įvyko „rinkimai“ į vadinamąjį liaudies seimą. Buvo balsuojama individualiai už kiekvieną kandidatą ir oficialiai paskelbta, jog balsavo 95 proc. ir 99 proc. pasisakė už liaudies kandidatus.

Rugpjūčio 3 d. SSRS Aukščiausios Tarybos sesijoje Lietuvos socialistinė respublika priimta į Sovietų Sąjungos sudėtį. Tuo metu buvo jau uždarytos visos politinės, religinės, kultūrinės, ekonominės organizacijos, išskyrus komunistines. Prasidėjo ekonominės sistemos, privataus žemės ūkio sektoriaus griovimas, miesto gyventojų namų didesnių nei 200 kv. m., viešbučių, teatrų, ligoninių, maitinimo įstaigų, pramonės įmonių ir kito turto nusavinimas, faktinė Lietuvos aneksija, kurios nepripažino JAV, Ispanija, Portugalija, Vatikanas ir kai kurios Lotynų Amerikos šalys. Viena iš sovietizacijos sudedamųjų dalių – „priešo“ likvidacija, tad nuo 1940 m. rudens vedama asmenų apskaita dėl jų praeities ir įsitikinimų.

1941 m. gegužės – birželio mėnesiais pradėta rengti masinė Lietuvos gyventojų trėmimo akcija, kuri prasidėjo lygiai metai nuo okupacijos pradžios birželio 14 dieną, dabar minima kaip

Gedulo ir vilties diena. Labiausiai tuomet nukentėjo inteligentija, apie 10 proc. kartu su šeimomis buvo ištremti. Šiomet minime 81–ąsias pirmųjų tremimų metines, kada per vieną savaitę iš Lietuvos buvo ištremta apie 17 500 žmonių.

Tarptautinė komisija nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti kvietė visas bendrojo ugdymo įstaigas paminėti šiuos įvykius. Šiais metais Gedulo ir vilties dienos minėjimui buvo siūloma pilietinė iniciatyva „Vilties žiedas“. Kvietime akcentuojama paskatinti mokinius pasidomėti apie ištremtus į Sibirą, išvežtus į lagerius artimuosius: senelius, prosenelius bei kitus giminaičius, prisiminti mūsų šalies istoriją, pagerbti buvusius tremtinius ir lagerių vargus patyrusius žmones bei puoselėti istorinę atmintį. Taip pat buvo siūloma idėja pagaminti iš įvairių medžiagų gėlių žiedus, simbolizuojančius viltį, šilumą, Lietuvos laukų grožį, kurio neteko į tremtį išvežti žmonės.

Kartu su 8 klasės mokiniais Veiviržėnų gimnazijos mokiniais vartėme vietos tremtinių išgyvenimų puslapius. Viena jų – Būdvyčių šeimos istorija. „Magdalena Būdvytienė buvo mano prosenelė.“ – pasakojo gimnazijos bendruomenės narė, sveikatos priežiūros specialistė Aiva Petrauskienė. – „Seneliai Valerija ir Kostas yra pasakoję, kad išvežti į Rusijos šiaurę valgydavo arklieną. Sušalęs arklys buvęs pakabintas lauke, tad atsipjaudavo ne tik jie, bet ir kaimynai totoriai, kurie sakydavo „tam vkusneje“ (rus. ten skaniau)“.

Minėta šeima, išgyvenusi tremtyje 11 metų, 1959 m. grįžo į Lietuvą, čia susilaukė mergaitės Zinos Būdvytytės – Vendelienės, kuri dabar dirba mokytojos padėjėja mūsų gimnazijoje ir sutiko pasidalinti artimųjų prisiminimais: „Jos brolis Alfonsas pasilikęs pas senelius ir tremties išvengęs pradėjęs fotografuoti sulaukė pripažinimo Lietuvoje, o vėliau ir užsienyje, nors iš profesijos buvo farmacininkas, pelnė meno kūrėjo stipendiją, 2002 m. LR Vyriausybės meno premiją, amžino poilsio atgulė Veiviržėnų kapinėse.“

„Mes turim žinoti savo šaknis, nešti savo krašto istorijos žinią, vertinti tai, ką dabar turim, nes nežinom kaip bus, tad reikia mokytis iš praeities, siekti, kad skaudžios netektys ir išgyvenimai nepasikartotų“ – reziūmavo muziejininkė V. Karaliūnienė.

Gedulo ir vilties minėjimas muziejinėse erdvėse, pagal galimybes pritraukęs dalies gimnazijos bendruomenės dėmesį, jungė gyvus ir skaitmenizuotus prisiminimus tarp praeities ir dabarties, kėlė aliuziją, jog panaši istorija kartojasi – šiandien šalimais turime ukrainiečius, matome jų šiandienines tragedijas.

Arūnas Mikalauskas

Klaipėdos r.

Veiviržėnų Jurgio Šaulio gimnazijos

Istorijos mokytojas